

Pirkanmaan hyvinvointialue
PL 272, 33101 Tampere
etunimi.sukunimi@pirha.fi
pirha.fi

Lausunto
13.12.2024

Pirkanmaan hyvinvointialueen vammaisneuvoston lausunto 13.12.2024

Pykälä 97 Vammaispalvelulain mukaisten uusien palveluiden myöntämisperusteet sekä määrärahasidonnaisten palveluiden ja taloudellisen tuen myöntämisperusteet 1.1.2025 lähtien Pirkanmaan hyvinvointialueella

Myöntämisperusteet palautettava takaisin valmisteluun: lain hengen vastaisia, kaventavat lakia ja osittain lainvastaisia. Vammaisneuvoston asiantuntemusta ja asiakasosallisuutta ei ole huomioitu valmistelussa vaan jätetty osallistamatta kokonaan. Soveltamisohjeilla ei saa rajata lakia.

Vammaisneuvosto tulee ottaa aktiivisesti eri valmisteluprosesseihin mukaan, jotka koskevat vammaisten henkilöiden palveluita, myös suunnitteluun ja valmisteluun – lausunnolla/kommenteilla pitää olla tosiasiallista vaikutusta.

Pirkanmaan hyvinvointialueen vammaisneuvosto huomauttaa vammaispalvelulain mukaisten uusien palveluiden myöntämisen ja harkinnanvaraisen taloudellisen tuen kriteerien valmistelun ja suunnittelun etenemisestä. Kriteerit tuotiin vammaisneuvostolle jälleen valmiiksi suunniteltuina eikä vammaisneuvostolla ollut mahdollisuutta osallistua valmisteluun eikä suunnitteluun mitenkään.

Hyvinvointialuelain pykälä 32 määrää hyvinvointialueen vaikuttamistoimielimistä seuraavaa:

”Vaikuttamistoimielimille tulee antaa mahdollisuus vaikuttaa hyvinvointialueen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan asioissa, joilla on tai joilla vaikuttamistoimielin arvioi olevan merkitystä lasten ja nuorten, ikääntyneen väestön tai vammaisten henkilöiden ja heidän tarvitsemiensa palveluiden kannalta, ja vaikuttamistoimielimet tulee ottaa mukaan osallistumisen ja kuulemisen kehittämiseen hyvinvointialueella.”

Vammaisneuvosto kokee, että hyvinvointialuelain 32 pykälä ei toteutunut lain velvoittamalla tavalla. Vammaisneuvosto esittää suuren huolensa vammaisten tosiasiallisen kuulemisen ja vammaisneuvoston osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumisesta hyvinvointialueen palveluiden kehittämisessä ja lakien käytäntöön viemisessä.

Myöntämisperusteet eivät toteuta yhdenvertaisuutta kaikilta osin eikä yksilölliset tarpeet tule huomioiduksi pelkästään yksilöllisyys-sanoilla myöntämisperusteissa. Yksilöllisyys -sana ei tuo taetta palveluiden tarpeeseen vastaamisesta yksilötasolla. Vammaispalvelulain mukaisten kuljetuspalveluiden myöntämisen perusteet ovat **yksilöllisyyden** sanatasolla eikä yhdenvertaisuus eri kuntien vammaisten henkilöiden kohdalla toteudu. Asiaa käsiteltiin marraskuun kokouksessa. Yksilöoikeuksien jaostoon vietyjen oikaisuvaatimusten määrä ja niiden kaikkien hylkäys kertoo siitä, että **yksilöllisyys ei toteudu** ja tarpeisiin ei vastata oikea-aikaisella tarpeenmukaisella palvelulla. Oikaisuvaatimuksetkaan eivät ratkaise vammaisen henkilön eduksi asiaa yksilöllisyyttä lisäten. Täten on tärkeää olla rajaamatta nyt valmisteilla olevia kriteereitä liikaa ja muistaa vammaispalvelulain syvin olemus eli poistaa vammaisen henkilön vamman aiheuttamia haittoja mahdollistaen ja edistäen osallisuutta yhteiskuntaan ja itsemääräämisoikeutta kaikille vammaisille henkilöille **yhdenvertaisesti Suomen perustuslakia ja YK vammaisyleissopimusta noudattaen.**

Kyseiset palvelujen kriteerit ovat valitettavasti todella huonot. Ne on tehty varsin minimalistisesti ja suppeasti sekä liikaa rajaavasti. Ne eivät varmista vammaisten henkilöiden etua ja oikeuksien toteutumista, tarvittavien ja sopivien palveluiden saamista, vaan pykälistä ja perusteluista on säännönmukaisesti nostettu valikoiden sellaisia kohtia, joilla pyritään rajaamaan palveluihin pääsyä tai niiden toteutustapoja. Joissakin kohdissa on virheellisesti kirjoitettu palvelun myöntämisedellytyksiä. Lain henki, tarkoitus ja tavoitteet eivät näy lähes ollenkaan, vaan pikemminkin päinvastoin. Myöntämiskriteereistä puuttuu oleellisia osa-alueita kuten asumisen tuki, johon oleellisen parannuksia lapsen näkökulmasta. Kriteerit avattu hyvin vaillinaisesti ja valikoivasti supistaen lain tarkoittamaa eli sieltä puuttuu asioita, joita pitää olla mukana, mikäli lakia avataan myöntämiskriteereissä.

Vammaispalveluilla on tarkoitus saattaa vammaisen henkilö mahdollisimman pitkälle siihen asemaan, jossa hän olisi, jos hänellä ei olisi vammaa. Kyse on myös positiivisesta erityiskohtelusta. Uusi vammaispalvelulaki tavoittelee vammaisten keskinäisen yhdenvertaisuuden parantamisen lisäksi nimenomaisesti yhdenvertaisuutta suhteessa vammattomiin ihmisiin. Tällöin yhdenvertaisuutta arvioidaan suhteessa samanlaisessa

elämäntilanteessa olevaan vammattomaan ihmiseen. (ks. tarkemmin HE 191/2022 vp, esim. s. 152–153)

**Vammaispalvelujen järjestämistä ja käyttämistä koskevat ohjeet eivät saa kaventaa tai estää laissa säädetyn subjektiivisen oikeuden toteutumista (EOAK/3560/2020)
(Vammaispalvelujen soveltamisohjeet / Vammaisfoorumi asiantuntijaryhmä)**

- **Soveltamisohjeissa tulee sisällyttää viranhaltijalle mahdollisuus yksilölliseen tarveharkinnan käyttämiseen**
- Soveltamisohjeella ei ole oikeudellista sitovuutta, eikä sen noudattaminen voi johtaa YVL:n sekä vammaissopimuksen kanssa ristiriitaiseen lopputulokseen (YVV, K 7/2022 vp).
- Soveltamisohjeilta edellytetään lainmukaisuutta.
- tosiasiallinen yhdenvertaisuus: vammaisen henkilön yksilöllisten tarpeiden huomioiminen, yhdenvertaisuus vammattomien henkilöiden kanssa, yhdenvertaisen lopputuloksen saavuttaminen.
- Soveltamisohjeilla ohjataan palveluiden järjestämistä, **palvelutarpeen** arviointia ja palveluja koskevaa päätöksentekoa.
- Vammaisille henkilöille soveltamisohjeiden merkitys on informatiivinen ja oikeusturvaa varmistava.
- Soveltamisohjeiden lisäksi on huomioitava niihin perustuvien asiakasohjeiden ja asiakaskirjeiden sekä soveltamisen toimintakäytäntöjen yhtenäisyys.
- Erilliset palvelukohtaiset soveltamisohjeet ja palvelukohtainen päätöksenteko: miten vammaisen henkilön tarpeiden ja palvelujen kokonaisuus tulee huomioiduksi

Kommentit /korjaustarpeet: Vammaispalvelulain mukaisten uusien palvelujen myöntämisperusteet 1.1.2025 alkaen

Vammaisneuvosto kokee, että esityksestä puuttuu oleellisia auki avattavia osioita laista, kuten asumisen tuki, jossa oleellisia parannuksia lasten asumisen kannalta ja heidän mielipiteensä huomioimisesta. Uuden lain myötä myös henkilökohtainen apu on otettava uudelleen tarkasteluun ja tarkennettava sekä vammaispalvelujen mukaisten kuljetuspalvelujen

myöntämiskriteerit on saatava uudelleen tarkasteluun ja muutoksia saatava lain tarkoittamalla tavalla, joista vammaisneuvosto lausui aiemmin ilman oleellisia parannuksia myöntämisperusteisiin.

”Vammaispalvelulain mukaisilla erityispalveluilla täydennetään yleisiä sosiaalipalveluita tilanteissa, joissa yleiset ja ensisijaiset palvelut eivät ole vammaiselle henkilölle sopivia.” *Palveluiden oltava myös tarpeenmukaisia ja riittäviä (SHL 1 §, ks. myös VPL:n soveltamisala (2 §) sekä asiakkaan edun mukaisia (mm. siten, että ne turvaavat henkilölle tarpeisiin nähden oikea-aikaisen, oikeanlaisen ja riittävän tuen, SHL 4.1.3).*

”Vammaispalvelulakia sovelletaan vammaispalvelulain 2 §:ssä tarkoitettuun vammaiseen henkilöön. Asiakkaan palveluista päätettäessä lähtökohtana on hänen asiakassuunnitelmaansa kirjattu yksilöllinen palvelutarve. Lisäksi huomioidaan yhdenvertaisuus muiden hakijoiden kanssa.” - *Subjektivisina oikeuksina turvattuja palveluita myönnettäessä ei arvioida hakijaa suhteessa muihin hakijoihin, vaan yksinomaan sitä, onko ko. henkilö hänen yksilöllinen tarpeensa ja tilanteensa huomioon ottaen oikeutettu kulloinkin kyseessä olevaan palveluun.*

”**Valmennus:** Vammainen henkilö voi saada valmennusta itsenäisessä elämässä tarvittavien taitojen opetteluun, viittomakielen ja vaihtoehtoisten kommunikaatiokeinojen opetteluun sekä elämän muutostilanteisiin.” - *Vammaisella henkilöllä on soveltamisedellytysten täytyessä OIKEUS saada valmennusta. Kun kyseessä on subjektiivisena oikeutena turvattu palvelu, tätä ei saa kuvata kuin kyseessä olisi harkinnanvarainen palvelu.*

Myös kriteerit olisi järkevää kirjoittaa auki: henkilö täyttää 2 §:n henkilöllisen soveltamisalan ja tarvitsee tukea oppiakseen uusia tai vahvistaakseen olemassa olevia itsenäisessä elämässä tarvittavia taitoja taikka toimiakseen elämässään tapahtuvassa muutostilanteessa tai valmistautuakseen tällaiseen tilanteeseen

”Valmennusta ei myönnetä lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvien taitojen opettelemiseen, joita vastaavan ikäiset vammattomatkin lapset vielä tavanomaisesti opettelevat.” - *Tämä kuvaus on vastoin valmennusta koskevan pykälän perusteluja. Niissä (HE 191/2022 vp., s. 179), että ”Vammaisella lapsella olisi oikeus saada valmennusta silloin, kun kyseessä ei ole lapsen normaaliin kasvuun ja kehitykseen liittyvä taitojen opettelu tai kun näiden taitojen oppiminen on viivästynyt lapsen vamman vuoksi. Valmennuksen avulla lapsi tai nuori voisi esimerkiksi harjoitella itsenäistymiseen tarvittavia sellaisia taitoja, joiden oppimiseen hän tarvitsee vammansa vuoksi ikä- tai kehitysvaiheeseensa nähden olennaisesti tavanomaista enemmän tukea, jota hän ei voi muissa käyttämissään palveluissa saada.” Valmennusta*

nimenomaan on oikeus saada myös ikä- ja kehitysvaihetasoisten taitojen opettelemiseen, joiden oppimiseen hän tarvitsee olennaisesti tavanomaista enemmän tukea. Soveltamisohje tulisi korjata vastaamaan lainsäätäjän tarkoitusta.

”Ryhmämuotoinen palvelu on ensisijaista aina silloin, kun se on kyseessä olevan valmennuksen kannalta tarkoituksenmukaista.” - Kirjaus ryhmämuotoisen palvelun ensisijaisuudesta on lakiin tai sen perusteluihin perustumaton, ja sitä tulisi muokata vastaamaan perusteluja (HE 191/2022 vp., s. 181): ”Arvioitaessa valmennuksen toteutustapaa olisi otettava huomioon asiakassuunnitelmaan kirjatut tavoitteet palvelulle. Tarkoituksena olisi, että valmennusta järjestettäisiin joustavasti monin eri tavoin vammaisen henkilön yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Palvelua olisi esimerkiksi mahdollista toteuttaa yksilöllisesti tai pienissä ryhmissä sen mukaan, mikä toteuttamistapa olisi vammaiselle henkilölle sopiva.” Arvioinnissa lähtökohtana tulee olla se, mikä on henkilölle itselleen sopiva tapa perustuen siihen, mikä henkilön oma näkemys asiasta on.

Harkinnanvarainen valmennus: Hyvinvointialue voi järjestää osana vammaisen henkilön omaa valmennusta vammaisen henkilön perheelle ja muille hänelle läheisille henkilöille muuta kuin edellä mainittua valmennusta silloin, kun se on tarpeellista sen kannalta, että vammaisen henkilön omalle valmennukselle asetetut tavoitteet voivat toteutua. Kyseessä on harkinnanvarainen palvelu. - *Ohjeiden kohta on virheellinen: Valmennus on subjektiivisena oikeutena turvattu myös perheenjäsenille / läheisille. VPL 7.4 §: Hyvinvointialueen on järjestettävä osana vammaisen henkilön omaa valmennusta hänen perheelleen ja muille hänelle läheisille henkilöille viittomakielen opetusta ja puhetta tukevien ja korvaavien kommunikointikeinojen käytön ohjausta sekä valmennusta vammaisen henkilön elämän muutostilanteiden tukemiseksi, jos se on tarpeen vammaisen henkilön valmennukselle asetettujen tavoitteiden toteutumiseksi.” Tämä tulee erottaa oman otsikkonsa alle: ”Valmennus läheisille ja perheelle”. Lisäksi maininta, että muihin käyttötarkoituksiin / muissa tilanteissa valmennus on perheelle / läheisille harkinnanvaraista.*

”Edellytyksenä on, että kyseessä olevaan tarpeeseen ei ole mahdollista saada valmennusta muun lainsäädännön nojalla ja että kustannukset ovat kohtuulliset.” - Lainvastainen niiltä osin kuin puhutaan subjektiivisena oikeutena läheisille turvatusta valmennuksesta osana vammaisen henkilön omaa valmennusta.

”Valmennusta ei järjestetä lapsen tavanomaiseen ikäkauteen liittyvien taitojen opetteluun, joten kommunikaatiokeinojen ohjausta järjestetään pääsääntöisesti yli 3-vuotiaille.” - *ellei näiden taitojenopettelu ole viivästynyt nimenomaa lapsen vamman vuoksi. (HE 191/2022 vp., s. 179).*

”Yksilöopetusta voidaan järjestää yksilöllisin perustein silloin, kun siihen on erityinen syy, esimerkiksi kun opetustilanteessa tarvitaan tulkkia tai kun kyse on jatko- opetuksesta, jossa on tarpeen keskittyä erityisempään sanastoon” - *Lapsen etu on ensisijainen ratkaisuperuste järjestämistapaa lasten kohdalla valittaessa.*

”**Muuttovalmennus:** Vammaiselle henkilölle annettavan valmennuksen yhteydessä huomioidaan tarvittaessa myös hänen läheisensä ja tuetaan heidän valmiuksiaan tukea vammaista henkilöä merkittävässä elämänmuutoksessa.” - *Muutostilanteissa oikeus valmennukseen on myös läheisille subjektiivinen myöntämisedellytysten täytyessä, koska välttämätöntä vammaisen henkilön valmennuksen tavoitteiden toteutumisen kannalta.*

”Muuttovalmennusta järjestetään pääsääntöisesti ryhmämuotoisena toimintana.”
- *Järjestämistavan tulee lähteä vammaisen henkilön itsensä yksilöllisistä tarpeista!*

”Asumisvalmennuksen kesto voi olla pääsääntöisesti enintään kolme kuukautta” - *Laissa tai perusteluissa ei ole tällaisia aikarajauksia, joten kirjaus on lainvastainen.*

” Esimerkiksi sillä on vaikutusta, onko vammaisen henkilö käynyt säännöllisesti lapsuudenkodin ulkopuolisessa tilapäishoidossa tai onko hän jo ennestään asumispalveluiden piirissä.” - *Nämä seikat eivät liity välttämättä mitenkään valmennuksen tarpeisiin.*

”**Erityinen osallisuuden tuki:** Vammaisella henkilöllä on oikeus saada erityistä osallisuuden tukea, jos hän ei pysty pitämään yhteyttä itselleen läheisiin ihmisiin eikä voi tehdä itselleen mieluisia osallisuutta edistäviä asioita ilman erityistä osallisuuden tukea. Edellytyksenä siis on, että ilman erityisen osallisuuden tuen palvelua henkilö ei pystyisi pitämään yhteyttä läheisiinsä eikä pääsisi osalliseksi vuorovaikutustilanteissa ja vapaa-ajan toimissa.” - *Tämä "läheiset" tässä ja seuraavassa virkkeessä ei perustu lakiin. VPL 12 §:ssä puhutaan vuorovaikutuksesta muiden ihmisten kanssa, ja perusteluissa (HE 191/2022 vp, s. 194) yhteyden pitämisestä vammaiselle ihmiselle itselleen merkityksellisiin henkilöihin. Lisäksi "eikä" näissä molemmissa virkkeissä johtaa harhaan (ja pitäisi siis olla "TAI"), sillä 12 §:n mukaan vammaisella henkilöllä on oikeus saada erityistä osallisuuden tukea, jos hän tarvitsee yksilöllisesti toteutettua toisen henkilön tukea voidakseen päästä vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa tai osallistua vapaa-ajan toimintaan sekä ollakseen osallisena vuorovaikutuksen tai vapaa-ajan tilanteissa.*

"Erityistä osallisuuden tukea ei myönnetä seuranpitotarkoitukseen eikä palvelussa ole kyse kaveritoiminnasta" - *Hyvin erikoinen kirjaus. Ei kuulu lakiin ollenkaan. Kun on kyse hyvin vaikeavammaisesta ihmisestä, osallisuuden tuen ammattilainen voi olla henkilön ainoa seuranpito koko viikon aikana ja tukea siten osallisuutta.*

"Asumisen tuen palveluntuottajan tulee antaa asiakkaalle myös hänen tarvitsemaansa erityistä osallisuuden tukea vuorovaikutukseen ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen sekä mieluisan vapaa-ajan löytämiseen ja toteuttamiseen. Erillisenä palveluna myönnettävä erityinen osallisuuden tuki voi täydentää muihin palveluihin sisältyvää osallisuuden" - *Huomioitava se, millaiset mahdollisuudet tähän tosiasiallisesti on sekä yksikössä että sen ulkopuolella. Kaikilla, jotka hakevat on oikeus tähän palveluun (hakijana siis myös omainen /edunvalvoja vammaisen henkilön puolesta usein).*

"Pirkanmaan hyvinvointialueella erityisen osallisuuden tuen järjestämistapoina on käytössä hyvinvointialueen omana tuotantona järjestettävä palvelu sekä toimeksiantosopimus. Järjestettäessä palvelu toimeksiantosopimuksella on huomioitava, että lähtökohtaisesti perheenjäsen ei ole tarkoituksenmukainen henkilö toteuttamaan erityisen osallisuuden tuen palvelua." - *Onko VPL 13 §:n mukaisesti ensisijaisesti sote-ammattihenkilöitä tai muun soveltuvan tutkinnon suorittaneita henkilöitä riittävästi oman tuotannon palveluissa, kun ainoana toisena toteutustapana voi olla lähinnä yksityishenkilöiden (eli ei ammattilaisten) käytettävä toimeksiantosopimus? Kyseessä on merkittävästä palvelu, johon kohdistuu iso osa uuden lain vaatimasta lisärahoituksesta. Asiakkaita palvelun piiriin arvioidaan tulevan n. 1000–2000 koko Suomessa, eli Pirkanmaalla kuitenkin varmasti yli 100 kpl ja mahdollisesti enemmänkin. Lisäksi tässä pitää huomioida SHL 38 §:ssäkin edellytetty palveluiden jatkuvuuden turvaaminen. Esim. kehitysvammaisella ihmisellä on ollut KVL:n perusteella ammatillinen tukihenkilö normaalisti ostopalveluna, tällaiset toteutustavat eivät mahdollistaisi hänen jatkamistaan saman tukihenkilön kanssa. Kehitysvammaisen henkilön tuttujen, turvalliseksi koettujen aikuisten pysyvyyden ja palvelun jatkuvuus on turvattava! Erityisen osallisuuden tuen on tarkoitus olla vapaa-ajan henkilökohtaisen avun yhdenvertainen palvelu voimavarattomille ihmisille. Toteutustapojen rajaaminen heikentää käytännössä merkittävästi näiden palveluiden yhdenvertaisuutta, jonka seuraamiseen myös eduskunta lain hyväksyessään kiinnitti erityistä huomiota. Perheenjäsenen mahdollisuus toimia erityisen osallisuuden järjestäjänä tulee huomioida, mikäli palvelun järjestäminen ei onnistu muuten tai yksilöllisiin tarpeisiin mm. kommunikointiin ei pystytäkään vastaamaan. Lakia tulee asiakkaan eduksi tulkita, jotta lain henki toteutuu ja palvelut ja osallisuus paranevat.*

”Erityistä osallisuuden tukea järjestetään vammaispalvelulain siirtymäsäännöksen mukaan vähintään 10 tuntia kuukaudessa vuoden 2025 ajan, vähintään 20 tuntia kuukaudessa vuoden 2026 ajan ja vähintään 30 tuntia kuukaudessa vuodesta 2027 alkaen, ellei vammaisen henkilö hae pienempää tuntimäärää.” - *Tässä olisi perusteltua kertoa myös se, miten tarvittaessa voi kuitenkin aina saada lisätunteja, koska kyse on vain minimituntimäärästä ja tukea voidaan myöntää tarpeen mukaan enemmänkin.*

”**Tuettu päätöksenteko:** Läheisverkoston tuki päätöksentekotilanteisiin on ensisijaista suhteessa tuetun päätöksenteon palveluun. Asumispalveluiden piirissä olevat asiakkaat saavat lähtökohtaisesti tarvitsemansa tuen päätöksentekoon asumisen työntekijöiltä lukuun ottamatta tilanteita, joissa päätöksentekoon liittyy eturistiriitatilanne vammaisen henkilön ja asumisen työntekijöiden välillä, tai on muusta syystä perusteltua ja vammaisen henkilön edun mukaista järjestää palvelu muulla tavoin.” - *Kyseessä on subjektiivinen oikeus, joten palvelu on myöntämisedellytysten täytyessä myönnettävä. Kirjaus ensisijaisuudesta on lähtökohtaisesti lainvastainen. Mikäli palvelulle on tarve ja myöntämisedellytykset täyttyvät, on tehtävä päätös tuetun päätöksenteon palvelusta, eikä tätä oikeutta voida rajata ohjeella. Myös asumisyksikössä tai muiden asumispalveluiden piirissä asuvalla asiakkaalla on oikeus tuetun päätöksenteon palveluun. Lisäksi tulee huomioida, että myös asumispalvelun osana annettava tuettu päätöksenteko on suunniteltava ja kirjattava vammaisen henkilön asiakassuunnitelmaan ja siihen on ko. palveluissa myös varattava riittävät resurssit.*

”Merkittäviksi päätöksentekotilanteiksi katsotaan sellaiset tilanteet, jotka tyypillisesti ovat ainutkertaisia tai toistuvat elämässä korkeintaan muutaman kerran. Tuettulla päätöksenteolla ei korvata edunvalvontaa, tulkkauspalvelua eikä arjen tukihenkilön palveluita. Jotta tuettu päätöksenteko on tarkoituksenmukainen palvelu, vammaisella henkilöllä tulee olla riittävästi kykyä päätöksentekoon ja oman mielipiteen ilmaisemiseen... Palvelu on aina määräaikainen.” - *Perusteluissa (HE 191/2022 vp., s. 197–199) ei tehdä tällaista rajausta, jonka mukaan erillisen palvelun ns. käyttöalaan kuuluisivat ainutkertaiset tai korkeintaan muutaman kerran toistuvat päätöksentekotilanteet. Ohje on lainsäätäjän tarkoituksen vastainen. Lähtökohtana päätöksentekotilanteen merkittävyyden arvioinnissa on vammaisen henkilön oma näkemys. Päätöksenteko voi olla nimenomaa vaihtoehto edunvalvonnalle. Palvelulle ei ole laissa tai sen perusteluissa asetettu minkäänlaisia voimavaraedellytyksiä, joten tämä ohje valmiiksi hyvin tulkinnanvarainen ja lainvastainen. Myöskään palvelun määräaikaisuutta ei ole määriteltä, mikäli tukea tarvitaan jatkossakin miksi rajata oikeutta näin.*

"Pirkanmaan hyvinvointialueella tuettua päätöksentekoa järjestetään hyvinvointialueen omana tuotantona sekä erityisissä tilanteissa myös toimeksiantosopimuksella. - *Onko Pirhalla resurssit järjestää tätä itse suurelle osalle tarvitsijoista? Löytyykö toimeksiantosopimuksella tosiasiasa tarpeiden mukaan päätöksenteon tukijoita? Palvelua tarvitsevia arvioidaan olevan koko maassa n. 2500 (HE 191/2022 vp, s. 80), eli ihan merkittävä määrä myös Pirkanmaalla. Vaikka tukijoilta ei edellytetä esim. sote-alan koulutusta, tämä palvelu kuitenkin vaatii osaamista ja oikeanlaista asennetta (ks. myös VPL 15.2 §). Vaikeuttaako toteutustapojen rajaaminen näin kapeasti palvelun tosiasiallista saamista? Eli myös ostopalvelua pitää huomioida myöntämisperusteissa, jotta ei syntyisi tilanteita, joissa palvelu evätään, koska päätöksenteon tukijaa ei löydy. Tämä ei siis ole lainmukaista tämän subjektiivisena oikeutena turvatus palvelun osalta, jota tosiasiasa alueella voisi hankkia ostopalveluna.*

"Lyhytaikainen huolenpito: Lyhytaikaisella huolenpidolla täydennetään läheisten antamaa apua sekä ensisijaisten lakien mukaisia palveluita." - *Kyseessä on subjektiivisena oikeutena turvattu itsenäinen palvelumuoto omine myöntämiskriteereineen, ei liity muihin palveluihin.*

"Lyhytaikaista huolenpitoa voi tietyin edellytyksin saada myös silloin, kun vammaisesta henkilöstä huolehtivat henkilöt tarvitsevat lepoa ja virkistystä." - *VPL:n 24.1 §:n mukaan oman perheen tai muun läheisen kanssa asuvalla vammaisella henkilöllä on oikeus saada lyhytaikaista huolenpitoa silloin, kun huolenpidosta vastaavat läheiset ovat omaan elämäänsä liittyvien velvoitteiden taikka levon tai virkistykseen tarpeen vuoksi lyhytaikaisesti estyneet huolehtimasta vammaisesta henkilöstä, joka tarvitsee silloin apua tai tukea päivittäisissä toimissa tai valvontaa turvallisuuden vuoksi. Lepo ja virkistys ovat samassa asemassa palvelun tarpeina kuin muutkin (työ, opiskelu, velvoitteet jne.).*

"Palvelussa ei ole ikärajaa, vaan lasten kohdalla arvioidaan, miten hoidon ja huolenpidon sitovuus eroaa vastaavan ikäisen vammattoman lapsen tarpeesta." - *Tässä ei lain tai perustelujen mukaan tulisi arvioida vain hoidon ja huolenpidon sitovuutta (vrt. vauvaikäisten ja taaperoiden hoito sitoo aina), vaan palvelua on oikeus saada myös silloin, kun ihan pienenkin lapsen hoito ja huolenpito lapsen vammasta johtuen kuormittaa vanhempia toisella tavalla kuin vammattoman samanikäisen lapsen hoito ja huolenpito.*

"Lyhytaikaista huolenpitoa voidaan järjestää ryhmässä annettavana palveluna, henkilökohtaisena palveluna tai osana muuta palvelua. Hyvinvointialueen oman tuotannon toteutustavat sekä perhehoito ovat ensisijaisia suhteessa ostopalveluihin. Vammaisen henkilön toivomukset ja perheen tilanne otetaan huomioon arvioitaessa soveltuvaa palvelun

järjestämisen tapaa. Vammaisella henkilöllä ei kuitenkaan ole subjektiivista oikeutta tiettyyn järjestämistapaan ja palvelun järjestämistavasta päättää viime kädessä hyvinvointialueen vammaissosiaalityön viranhaltija". - Näissä palvelun toteutusta koskevissa kappaleissa huomioidaan huonosti vammaisen **asiakkaan edun ja oikeuksien näkökulmia**. Esim. lakiin verrattuna ryhmämuotoinen on nostettu ensimmäiseksi toteutusvaihtoehdoksi. Pykälässä ja perusteluissa toteutustapaa valittaessa korostuvaa osallisuutta tai yksilöllisten tarpeiden mukaisuutta ei mainita, eikä myöskään sitä, että palvelu voidaan tuoda omaan kotiin. Palvelua tulee saada myös äkillisiin palvelutarpeisiin. Tämä tulee näkyä myöntämisperusteissa! (ks. tarkemmin HE 191/2022 vp s. 211–213). Lyhytaikainen huolenpito on usein keskeinen lapsen omassa kodissa asumisen tukea toteuttava palvelu, niin se olisi hyvä mainita tässä.

"Aamu- ja iltapäivähoito: Mikäli kunnan sivistystoimi ei kykene lapsen vammasta tai sairaudesta johtuvien hyvin erityisten tarpeiden vuoksi järjestämään aamu- ja iltapäivätoimintaa perusopetuslain perusteella kohtuullisten mukautustenkaan turvin, voidaan välttämätön hoito turvata lyhytaikaisella huolenpidolla." - Tämä ei ole palvelun myöntämisedellytys, vaan VPL 24.2 §:n mukaan lyhytaikaista huolenpitoa on oikeus saada myös, jos kunta ei järjestä perusopetuslain 48 b §:n perusteella sellaista aamu- ja iltapäivätoimintaa, joka vastaa vammaisen lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Vaikka HE:ssä 191/2022 vp mainitaan nämä "hyvin erityiset tarpeet", niin tässä pitäisi kyllä huomioida se, että pykälää muutettiin ja perusteluita täydennettiin lain eduskuntakäsittelyn aikana, eivätkä nuo vanhemmat perustelut siis voi ohittaa pykälään sen jälkeen nimenomaisesti kirjattua. Ajantasaiset perustelut palvelulle löytyvät StVM:stä 52/2022 vp.

"Loma-ajan hoito perusopetuksessa oleville: Loma-ajan hoitoa voidaan järjestää koulun loma-aikoina pääsääntöisesti huoltajien työssäkäynnistä johtuvaan tarpeeseen. Pääsääntöisesti loma-ajan hoitoa ei järjestetä huoltajan ollessa lomalla. Tilanne kuitenkin arvioidaan yksilöllisesti.

Palvelua on mahdollista järjestää myös huolta pitävän henkilön levon ja virkistyneen tarpeen vuoksi pääsääntöisesti silloin, kun vammaisen lapsen hoito on poikkeuksellisen kuormittavaa ja sitovaa tai hoidon järjestämistä on muutoin pidettävä välttämättömänä lapsen ja perheen kokonaistilanne huomioiden." - Lepo- ja virkistystarkoitukseen järjestettävä lain mukaisesti: laki ja perustelut eivät tee tällaista rajausta loma-aikojen osalta, kirjaus on lainvastainen. Palvelua tulee yhtä lailla myöntää lepoa ja virkistystä kuin työntekoa varten, eikä jälkimmäinen edellytä mitään "poikkeuksellisen kuormittavaa ja sitovaa" hoitoa.

"Loma-ajan hoito järjestetään ensisijaisesti ryhmämuotoisena. Mikäli lapsen tai nuoren yksilölliseen avuntarpeeseen ei ole mahdollista vastata ryhmämuotoisena järjestetyllä palvelulla, voidaan palvelua toissijaisesti järjestää yksilöllisenä palveluna." - *Laissa tai perusteluissa ei ole tällaista ensisijaisuutta, kohta on lainvastainen: "Lyhytaikaista huolenpitoa voitaisiin toteuttaa henkilön tarpeesta ja tilanteesta riippuen joko henkilökohtaisena tai ryhmämuotoisena palveluna. Tämä lisäksi vammaisen henkilön mahdollisuuksia sosiaalisten suhteiden rakentamiseen ja ylläpitämiseen sekä itsenäistymisen harjoitteluun."* HE 191/2022 vp., s. 213

"Ammatillisissa opinnoissa olevien loma-ajan hoito: Ammatillisissa opinnoissa olevien loma-ajan hoito järjestetään ensisijaisesti ryhmämuotoisena palveluna. Jos ryhmämuotoisena järjestetty palvelu ei ole järjestettävissä tai sillä ei pystytä vastaamaan nuoren yksilölliseen avuntarpeeseen, voidaan palvelua järjestää yksilöllisenä palveluna." - *Sama ensisijaisuuden määrittely ei ole perusteltu laissa näin.*

"Muuttovalmennus: Muuttovalmennuksella tuetaan vammaisen henkilön valmiuksia lapsuudenkodista pois muuttamiseen. Muuttovalmennusta järjestetään silloin, kun lapsuudenkodista muuttaminen on ajankohtaista. Vammaiselle henkilölle annettavan valmennuksen yhteydessä huomioidaan tarvittaessa myös hänen läheisensä ja tuetaan heidän valmiuksiaan tukea vammaista henkilöä merkittävässä elämänmuutoksessa."

- *Muutostilanteissa oikeus valmennukseen on myös läheisille subjektiivinen myöntämisedellytysten täytyessä. (välttämätöntä vammaisen henkilön valmennuksen tavoitteiden toteutumisen kannalta)*

Muuttovalmennusta järjestetään pääsääntöisesti ryhmämuotoisena toimintana.

- *Järjestämistavan tulee lähteä vammaisen henkilön itsensä yksilöllisistä tarpeista.*

Kommentit /korjaustarpeet: Vammaispalvelulain mukaisten määrärahasidonnaisten palveluiden ja taloudellisen tuen myöntämisperusteet 1.1.2025 alkaen Pirkanmaan hyvinvointialueella

Yleiset huomiot:

HE s.223 Hyvinvointialueen on järjestämislain perusteella huolehdittava siitä, että vammaisille henkilöille tarkoitetut palvelut järjestetään sisällöltään, laajuudeltaan ja laadultaan sellaisina kuin asiakkaiden tarve edellyttää. - Eli myös määrärahasidonnaisiin palveluihin tulee olla riittävästi

varattuna rahaa, ettei hylkäyksen peruste ole rahanpuute. Eli seuraavalle vuodelle rahaa enemmän mikä tarve sitä vaatii.

Myöntämisperusteissa olisi hyvä olla määrittelyä vammaispalvelulain tarkoituksesta ja yksilöllisen tarpeesta myös määrärahasidonnaisissa taloudellisissa tukitoimissa pelkän kategorisen ohjeen sijaan.

Myöntämisperusteet:

"Vammaispalvelulain 32 §:n mukaan hyvinvointialue voi korvata kustannuksia, jotka aiheutuvat teknisten ratkaisujen ja muiden kuin lääkinnällisen kuntoutuksen välineiden hankkimisesta, jos vammaisen henkilö tarvitsee niitä päivittäisissä toimissa, liikkumisessa, vuorovaikutuksessa tai vapaa-ajan toiminnoissa." - *Hallituksen esityksen tarkemmissa perusteluissa sanamuoto on tarvitsemisen sijasta "auttaa itsenäistä selviytymistä päivittäisissä toimissa ...liikkumisessa", joka tulee huomioida päätöksiä tehtäessä ja tätä asiaa voisi avata enemmän päätöksen teon yksilöllisyyden ja lain hengen toteutumisen lisäämiseksi kuin rajoittavaksi.*

"Taloudellinen tuki: Taloudellinen tuki kuuluu hyvinvointialueen yleisen järjestämisvelvollisuuden piiriin. Kyseessä on tarkoitukseen varattujen määrärahojen puitteissa myönnettävä tuki, johon ei ole subjektiivista oikeutta. Hyvinvointialue korvaa vain kohtuullisia, vamman tai sairauden aiheuttamasta toimintarajoitteesta johtuvia välttämättömänä pidettäviä kustannuksia." - *Hyvinvointialueen on järjestämislain perusteella huolehdittava siitä, että vammaisille henkilöille tarkoitetut palvelut järjestetään sisällöltään, laajuudeltaan ja laadultaan sellaisina kuin asiakkaiden tarve edellyttää. (HE 2022/128, s. 223)*

"Liikkuminen / auto tai muu kulkuneuvo : ...Tuki kohdennetaan ensisijaisesti hakijoille, joiden kohdalla auton käyttö merkittävästi vähentää kuljetuspalvelun tarvetta" - *Tällainen perustelu ei voi olla kriteerinä mikäli kyseessä on taloudellinen tuki auton hankintaan liikkumisen tuen toteuttamistapana, koska asiasta on erikseen säädetty 32 §:ssä: "Jos hyvinvointialue on antanut taloudellisenä tukena vammaisen henkilön käyttöön auton tai muun kulkuneuvon taikka myöntänyt taloudellista tukea auton tai muun kulkuneuvon hankintaan, vammaisella henkilöllä on oikeus lisäksi saada muuta liikkumisen tukea vähintään 24 yhdensuuntaista matkaa vuodessa, ellei vammaisen henkilö hae tätä pienempää määrää matkoja." Vammaiselta henkilöltä ei voida edellyttää, että hänen tulee hakea tätä vähemmän matkoja saadakseen ko. tukea. Lisäksi on mahdollista, ettei vammaisen henkilö esimerkiksi talvella kykene lumen vuoksi*

liikkumaan autosta pois lumiasteiden vuoksi tai auto huollossa, jolloin on myös tarvetta kuljetuspalveluille.

*...”Auton kohtuullisena bruttohintana pidetään enintään 25 000 euroa. Taloudellista tukea laskettaessa otetaan huomioon mahdollinen vanhasta autosta saatava summa ja autoveronpalautus. Taloudellinen tuki on 50 % kohtuullisista nettokustannuksista, kuitenkin enintään 6700 euroa.” - HE s.223: ” - Arvioitaessa auton tai muun kulkuneuvon hankintaan myönnettävän taloudellisen tuen määrää otettaisiin lähtökohdaksi vammaisen henkilön välttämättä toimintarajoitteensa vuoksi tarvitsema automalli ja varustelutaso. Henkilö voi halutessaan hankkia paremmin varustellun auton, mutta auton hankinnan tuen määrässä otettaisiin huomioon vain toimintarajoitteesta aiheutuvat välttämättömät ja kohtuulliset kustannukset. Auton hankinnan tukea olisi mahdollista saada uudelleen silloin, kun aiemman tuen avulla hankittu auto ei enää käyttöiän tai vammaisen henkilön muuttuneiden tarpeiden takia vastaisi tarkoitustaan. Kustannuksina huomioitaisiin vammaiselle henkilölle auton hankinnasta aiheutuvat todelliset, välttämättömät ja kohtuulliset kustannukset kuten nykyisinkin.” - Auton hinnan rajaaminen 25 000 e ei ole yhdenvertaista tai yksilöllistä vaan tulee perustua yksilölliseen vamman aiheuttamaan tarpeeseen ja lisäksi **käyttöikä ja muuttuneet tarpeet** tulee huomioida uudelleen hankintaa tuettaessa. **Aiemmin saatu taloudellinen tuki autoon tai käyttökunnottomuus** ei ole kriteeri kuten nyt esitetään. Auton tulee olla vammaiselle henkilölle turvallisesti käyttökuntoinen ja luotettava, koska vamma aiheuttaa rajoituksia selvitä ongelmatilanteissa auton kanssa liikkuesssa. Huomioitavaa myös, että sähköautoa, josta ei saa veronpalautusta, ei välttämättä saa tuohon hintaan kuten ei apuvälineet paremmin kuljettavaa pakettiautoakaan.*

”Taloudellinen tuki itsenäisen liikkumisen mahdollistaviin välineisiin on 50 % kohtuullisista nettokustannuksista, kuitenkin enintään 3000 euroa. Tukea ei myönnetä tavanomaisiin perusmallisiin liikkumisvälineisiin, esimerkiksi sähköpyöriin. ”Myös vammaisella henkilöllä on oikeus liikkumiseen ja harrastamiseen yhdenvertaisesti. Ei voida syrjivästi rajata mitään vammaryhmää, vaikeavammaistakaan avustajaa tarvitsevaa palvelun ulkopuolelle. Sähköpyörää ei voida pitää kaikissa kotitalouksista löytyvänä liikkumisen välineenä. Sähköistys saattaa mahdollistaa vammaisen henkilön pyöräilyn, joten tänä rajaus poistettava. Kyse voi olla esim. lihassairaudesta tai pyöräilyn tarpeesta avustajan kanssa liikkumisen tueksi, jolloin sähköpyörä on tarpeen yhdenvertaisen liikkumisen mahdollistamiseksi ja mahdollisimman itsenäisen pyöräilyn mahdollistamiseksi. Myös liikkuminen talvella aiheuttaa rajoituksia yhdenvertaiseen liikkumiseen ja sähköistyksen tarvetta. Pyörän sähköistyksestä voi olla myös

apua siihen, että lapsi voi pyöräillä perheensä kanssa vammattoman lapsen ikätasoa vastaavalla tavalla. Tätä kautta ko. tukitoimi edistäisi paremmin lain tarkoituksen toteutumista eli varsinkin osallisuutta. Erityis- ja apuvälinepyörät voivat olla ratkaisu liikkumisen mahdollistamiseen. Tällöin pyörä voi olla myöskin kaksin ajettava kolmepyöräinen pyörä, johon tarvitaan sähköistys. Näiden pyörien kohdalla ei ole tietenkään kyse perusmallisista liikkumisvälineistä. Lisäksi huomioitavaa, että vammaiselle henkilölle soveltuvat harrastusvälineet ja erityispyörät, erityispyörätuolit ovat kalliimpia erityisvälineitä, joten hinnan rajaus 3000 e on lähtökohtaisesti erittäin syrjivää ja rajoittavaa. Harkintaa tulee käyttää yksilöllisesti myös hinnan kohdalla. Uudessa 1.1.2025 voimaan astuvassa vammaispalvelulain perusteluissa mainitaan erikseen harrastusten liikuntavälineet. Niiden tosiasialliseen saatavuuteen tulee kiinnittää huomiota. Joustoa siis mukaan ohjeisiin

”Pirkanmaan hyvinvointialue ei toistaiseksi anna vammaisen henkilön käyttöön korvauksetta autoa tai muuta teknistä ratkaisua tai välinettä.” - Tällainen päätös ei tue yksilöllistä arviointia ja päätöksentekoa. Vammaisneuvosto esittää asian huomiointia jatkossa yhtenä vaihtoehtona yksilölliseen harkintaan ja tarpeeseen huomioitavaksi.

YK vammaissopimus tulee huomioida myös kaikkea ohjaavana tausta sopimuksena, jossa vammaiselle määritellään oikeuksia - osallisuuteen, kuten esteettömiin harrastuksiin ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen sekä henkilökohtaiseen liikkumiseen haluamallaan tavalla ja ajankohtana silloin, kuin hänelle parhaiten sopii.

”Ylimääräiset erityisravintokustannukset: ... Erityisravintokustannuksina ei korvata:

- yleisimmin ei korvata esim. diabetes, allergiat, neurologiset sairaudet, laktoosi-intoleranssi, ripuli tai nestemäistä ruokavaliota vaativat sairaudet.” - Syrjivä rajaus. Kyseenalaista, että taloudelliset tukitoimet rajattaisiin nimenomaan pois tietyistä sairausryhmistä, jos edellytykset muuten täyttyvät.